

πολιτισμός/πρόσωπα

► **Μάιρα Παπαθανασοπούλου, συγγραφέας**

Τα παιδιά της μεγάλης σιωπής

■ Συνέντευξη στον Κώστα Στοφόρο

Τη Μάιρα Παπαθανασοπούλου τη γνώριζα πριν εμφανιστεί ως συγγραφέας με το βιβλίο της «Ο Ιούδας φιλούσε υπέροχα». Σε διαφορετικά πόστα στον τότε τηλεοπτικό ΑΝΤ1. Είχα διαβάσει το βιβλίο της, όπως χιλιάδες αναγνώστες και το είχα απολαύσει. Από τότε έχω διαβάσει κι άλλα μυθιστορήματά της διαπιστώνοντας πως η γραφή της εξελίσσεται όλο και καλύτερα, ενώ καταπιάστηκε με επιτυχία και με την αστυνομική λογοτεχνία. Ατυχώς στην Ελλάδα υπάρχει μια συμπλεγματική αντιμετώπιση των βιβλίων που έχουν εκδοτική επιτυχία. Ομότεχνοι και κριτικοί φαίνεται να συγκλίνουν στην άποψη πως όσο ανεβαίνουν οι πωλήσεις τόσο κατεβαίνει κι η ποιότητα. Και αντίστροφα: Όσο λιγότεροι σε διαβάζουν τόσο καλύτερος λογοτέχνης είσαι! Αν μάλιστα το βιβλίο σου δεν διαβάζεται παρά

μόνο με τεράστια προσπάθεια, είναι όσο το δυνατόν πιο δυσνόητο και δεν έχει πλοκή, τότε είσαι έτοιμος για επαίνους και βραβεία.

Με χαρά είδα πως το νέο βιβλίο της Μάιρας Παπαθανασοπούλου «Τα παιδιά της μεγάλης σιωπής» που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Πατάκη, βρέθηκε έστω και στη «short list» των βραβείων του Αναγνώστη.

Είναι ένα από τα καλύτερα ελληνικά μυθιστορήματα που έχω διαβάσει την τελευταία χρονιά, από όποια άποψη κι αν το δεις. Καταπνέεται με ένα δύσκολο θέμα, έχει πολύ ενδιαφέρουσα πλοκή, αξιοποιεί με τον καλύτερο τρόπο μια μακροχρόνια έρευνα. Θα μπορούσε αυτό το βιβλίο να είναι και η βάση για συζήτηση πάνω στις επιπτώσεις του Εμφυλίου.

Όμως καλύτερα να δώσω τον λόγο στην ίδια τη συγγραφέα:

► **Πώς αποφάσισε να ασχοληθείς με αυτό το ακανθώδες θέμα;**

Θα το πάρω από την αρχή: Πριν από πολλά χρόνια διάβασα ένα άρθρο στο Spiegel για κάποιους Δυτικογερμανούς που επιδίωξαν να εγκατασταθούν στην Ανατολική Γερμανία ενώ η πλειονότητα των πολιτών της ονειρευόταν να δραπετεύσει από αυτή τη γιγάντια φυλακή με το Τείχος και τα ηλεκτροφόρα συρματοπλέγματα και να ζήσει στη Δύση. Με έπιασε έξωψη με αυτό το παράδοξο και αποφάσισα να μελετήσω την ιστορία αυτής της Δαϊκής Δημοκρατίας που ήταν επτασφράγιστο μυστικό στην καρδιά της Ευρώπης. Το 2017 κυκλοφόρησε η Ιεραποστολική Στάση, που αφορούσε στην περίοδο λίγο πριν από την πτώση του Τείχους και λίγο μετά την ένωση των δύο Γερμανιών. Η κοπιαστική και σε βάθος έρευνα τόσων χρόνων ωστόσο δεν μπορούσε να περιοριστεί σε ένα μόνο βιβλίο. Σκεπτόμουν ότι μπορούσα να γράψω δεκάδες βιβλία με άγνωστες πληροφορίες για εκείνη τη χώρα - πάντα σε συνάρτηση με την Ελλάδα. Έτσι αποφάσισα να φτιάξω μια άτυπη τριλογία που θα κάλυπτε ολόκληρη τη χοχρονή ιστορία της.

Χρειάστηκε μία συγκλονιστική πληροφορία από έναν Έλληνα λάτρη της ΔΔΓ, ο οποίος είχε διαβάσει με ενθουσιασμό την Ιεραποστολική Στάση και είχε ζητήσει να συναντηθούμε. Πάνω στην κουβέντα μου μίλησε για τα ελληνόπουλα που μεταφέρθηκαν στην Ανατολική Γερμανία στην τρίτη, και αιματηρότερη, φάση του Εμφυλίου, υπό την επίβλεψη του Μάρκου Βαφειάδη (γι' αυτό και οι Ανατολικογερμανοί αποκαλούσαν αυτά τα παιδιά Markos Kinder, «παιδιά του Μάρκου»). Με εντυπωσίασε το γεγονός ότι η ιστορία τους είναι η λιγότερο γνωστή του παιδομαζώματος ή παιδοφυλάγματος (αδιαφορώ για τις ιδεολογικές ταμπέλες των

ενηλίκων, τις επιπτώσεις στον ψυχισμό των παιδιών εξέτασα στο βιβλίο μου). Όλοι ξέραμε για τα χιλιάδες παιδιά που μεταφέρθηκαν στην Ουγγαρία, τη Ρουμανία, τη Βουλγαρία, την Αλβανία, τη Σοβιετική Ένωση κ.λπ. Άλλωστε από αυτές τις χώρες προέρχονται οι περισσότερες μαρτυρίες για εκείνη την εποχή. Ελάχιστα έχει μνημονευτεί στη βιβλιογραφία η Ανατολική Γερμανία. Εκείνη ήταν η μόνη χώρα του Ανατολικού Μπλοκ που ανέλαβε να φιλοξενησει αποκλειστικά και μόνο έναν περιορισμένο αριθμό ανηλίκων,

μόλις 1.107 παιδιά, χωρίς τους κηδεμόνες τους.

Επρόκειτο για έναν ξεριζωμό διπλά οδυνηρό, αφού τα παιδιά, τα περισσότερα εκ των οποίων γνώριζαν μόνο το μικρό τους όνομα, βρέθηκαν σε άγνωστο έδαφος χωρίς τους δικούς τους. Αυτή ήταν λοιπόν η πληροφορία που με οδήγησε στις υπόλοιπες και συνέθεσα μια ιστορία που ηθελημένα ή αθέλητα υπήρξε λησμονημένη για πολλές δεκαετίες. Τα παιδιά εκείνα, σχεδόν 75 χρόνια μετά δηλώνουν «παρών» μέσα από τη συγκεκριμένη ιστορία.

► **Σε ποια στοιχεία βασίστηκε; Κυρίως σε αρχαικό υλικό ή και σε προσωπικές μαρτυρίες;**

Είχα μία άκρη να μιλήσω με ένα από τα τελευταία Παιδιά του Μάρκου, όμως κατά τη διάρκεια της πανδημίας πέθανε και έτσι δεν κατάρθωσα να ρωτήσω αυτά που ήθελα.

Ωστόσο, μέσα στο αρχαικό υλικό για εκείνη την περίοδο υπάρχουν κάποιες λίγες προσωπικές μαρτυρίες, ελάχιστες θα έλεγα, καθώς αντιλαμβάνεσαι πόσο οδυνηρή ήταν η ανάκληση εκείνων των ημερών στη μνήμη αυτών που

τα έζησαν. Μάλιστα, υπήρξε πολύ μεγάλη απροθυμία να ανοίξουν την καρδιά τους ακόμα και στα ίδια τους τα παιδιά που ρωτούσαν τους γονείς τους γιατί βρίσκονταν στην Ανατολική Γερμανία και όχι στην Ελλάδα. Από αυτή την άρνηση εμπνεύστηκε τον τίτλο «Τα παιδιά της μεγάλης σιωπής». Δέει ένας από τους ήρωες του βιβλίου, ο Χρήστος: «Όταν παύεις να ανακαλείς με επιμονή τα γεγονότα στη μνήμη σου, τότε κι εκείνη σου κάνει το χατίρι να εξασθενήσει. Σου δημιουργεί χώρο για μια νέα πραγματικότητα και μέσα σε αυτήν πορεύεσαι». Έτσι έζησαν στην Ανατολική Γερμανία τα Παιδιά του Μάρκου. Έσβησαν από τη μνήμη τους τις οδυνηρές στιγμές των παιδικών χρόνων και έφτιαξαν μια νέα ζωή στον τόπο που τους όρισαν κάποιοι τρίτοι.

► **Μπορεί άραγε να δώσει κανείς μια μονοδιάστατη απάντηση για το τι συνέβη τότε με τα παιδιά του Εμφυλίου;**

Θα απαντήσω στο ερώτημά σου χρησιμοποιώντας ένα άλλο παράδειγμα: Αυτό που κάποιοι αποκαλούν «ληστεία», κάποιοι άλλοι το θεωρούν «ανακατανομή», ανάλογα με το ποιος είναι ο ληστής και ποιος το θύμα. Πού θέλω να καταλήξω; Στο κλάσμα υπάρχουν δύο αριθμητές κι ένας παρονομαστής. Ο παρονομαστής είναι το διααμφισβήτητο γεγονός: Κάποιος βρέθηκε ξαφνικά και παρά τη θέλησή του χωρίς περιουσιακά στοιχεία.

Οι δύο αριθμητές είναι ο ληστής που μιλά για ανακατανομή και το θύμα που μιλά για ληστεία. Εμείς οι υπόλοιποι, ανάλογα με τις δικές μας ευαισθησίες και προσλαμβάνουσες, υιοθετούμε τη μια ή την άλλη πλευρά. Κι αυτό λέγεται μεροληψία. Πάμε τώρα και στη μεροληψία που αφορά στα παιδιά του Εμφυλίου: Ένας ασύλληπτα μεγάλος αριθμός ανηλίκων αποστάτηκε χωρίς τη συγκατάθεσή

Υποτίθεται ότι την παιδική ηλικία τη νιώθεις σαν μια χρυσή εποχή ελευθερίας επειδή δεν σε βαραίνουν η ενοχή, ο δόλος, η γνώση, το καθήκον.

Τα συγκεκριμένα παιδιά βρέθηκαν με βεβαρημένο παρελθόν από την τρυφερή τους ηλικία. Αυτό το παρελθόν κουβαλούσε οδυνηρά υπολείμματα και βαριές αναμνήσεις, που στην ενήλικη ζωή στοίχειωσε αυτούς τους ανθρώπους, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να χειριστούν το παρόν τους

του από την ιαματική αγκαλιά της οικογένειας και βρέθηκε σε ξένους τόπους. Αυτός είναι ο παρονομαστής. Οι δύο αριθμητές έχουν να κάνουν με μεροληπτικές απαντήσεις που εκφράζονται με δεξιά ή αριστερά παραδείγματα. Παιδομάζωμα ή παιδοφύλαγμα; Φυγάδευση ή απαγωγή; Εφεδρεία της λογικής του «όπλου παρά πόδα» ή flip side των «παιδουπόλεων» της Φρειδερίκης; Θες τη δική μου άποψη; Οι εκδοχές της μεροληψίας είναι όσες και οι απόψεις για τη ζωή. Ποτέ δεν είναι είτε το ένα είτε το άλλο. Οπότε, όχι, δεν πρέπει να ξεμπερδεύουμε με μία με-

ροληπτική απάντηση σε αυτό το ακανθώδες ζήτημα. Δεν θα ήταν δίκαιο για τα παιδιά του Εμφυλίου.

› Αναφέρεσαι και σε άλλα παιδιά της «μεγάλης σιωπής», μέσα από την ηρωίδα σου. Θα ήθελες να μας πεις και γι' αυτό το σχετικά άγνωστο ζήτημα;
Αν λέμε ότι τα «Παιδιά του Μάρκου» είναι μια σχετικά άγνωστη πτυχή της Ιστορίας, το ίδιο μπορούμε να πούμε και για τα «Παιδιά του Χίμλερ». Η ναζιστική κατοχή εξύφανε κατά κάποιο τρόπο κοινή μοίρα για την Ελλάδα των «Παιδιών του Μάρκου» και τη Νορβηγία

των «Παιδιών του Χίμλερ», που έγιναν απάτριδες και έζησαν για πολλά χρόνια σε ένα κενό αέρος. Χιλιάδες βρέφη του κατεχόμενου Βορρά γεννήθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος ευγονικής «Lebensborn» (πηγή ζωής) που εμπνεύστηκε ο Χάινριχ Χίμλερ. Επρόκειτο για το αρρωστημένο του σχέδιο να διευρύνει την άρια φυλή με όμορφα μωρά που θα γεννιόνταν σε ειδικές κλινικές και θα μεγάλωναν σαν σωστοί Ναζί, οι οποίοι θα υπηρετούσαν το όραμα του Χίτλερ. Επίλεκτα μέλη των Ες-Ες γονιμοποιούσαν είτε αφεγάδιαστες νεαρές Γερμανίδες είτε Νορβηγίδες που ήταν προϊόντα του γονδιακού προορισμού του πρώτου βασιλιά των Βίκινγκ, του Χάραλντ του Ξανθού, που είχε κληροδοτήσει σε αμέτρητες γενιές τα ανοιχτόχρωμα χαρακτηριστικά του. Χιλιάδες παιδιά στιγματίστηκαν ως «παιδιά της ντροπής» μετά την αποχώρηση των Γερμανών στρατιωτών από την ελεύθερη πλεύση Νορβηγία. Αθώα παιδάκια βίωσαν το μένος των συμπατριωτών τους χωρίς να φταίνε. Κάποια βρέθηκαν στην Ανατολική Γερμανία, υιοθετημένα από σοσιαλιστές που είχαν αποκρύψει την αλήθεια για τη γέννησή τους. Μίλησα προηγουμένως για την κοινή μοίρα των «Παιδιών του Μάρκου» και των «Παιδιών του Χίμλερ». Υποτίθεται ότι την παιδική ηλικία τη νιώθεις σαν μια χρυσή εποχή ελευθερίας επειδή δεν σε βαραίνουν η ενοχή, ο δόλος, η γνώση, το καθήκον. Τα συγκεκριμένα παιδιά βρέθηκαν με βεβαρημένο παρελθόν από την τρυφερή τους ηλικία. Αυτό το παρελθόν κουβαλούσε οδυνηρά υπολείμματα και βαριές αναμνήσεις, που στην ενήλικη ζωή στοίχειωσε αυτούς τους ανθρώπους, με αποτέλεσμα να

μην μπορούν να χειριστούν το παρόν τους.

› Λένε πως κρύβουμε τα σκοτεινά κομμάτια της Ιστορίας «κάτω από το χαλί» κι έτσι, κοντά 75 χρόνια από το τέλος του Εμφυλίου το τραύμα δεν φαίνεται να έχει επουλωθεί. Ποια είναι η δική σου άποψη;
Δυστυχώς, η Ελλάδα δεν έχει ανεπτυγμένη την κουλτούρα της μνήμης, Erinnerungskultur το λένε οι Γερμανοί, που έχουν σημειώσει αλματώδη πρόοδο σε ό,τι αφορά την αυτοκριτική και την αποδοχή του ειδικού ναζιστικού παρελθόντος τους, προκειμένου να μην το ξαναβρουν μπροστά τους. Αυτό ίσως οφείλεται στο πειθαρχημένο, σχεδόν αποστειρωμένο, DNA τους. Εμείς, οι Έλληνες, είμαστε εξαιρετικά συναισθηματικοί. Το συναίσθημα έχει τη δύναμη να συσκοτίζει. Κι αυτό το σκοτάδι είναι μια μορφή ανακούφισης. Οπότε, έχουμε πάθει μια πολύ βολική αμνησία.

Σκέπτομαι τη νέα γενιά. Η λήθη την έχει κάνει να λειτουργεί ανιστορικά και να ενδιαφέρεται μόνο για το εδώ και τώρα. Αλλά και η ανάξηση της πληγής του Εμφυλίου είμαι σχεδόν βέβαιη ότι θα βραχυκυκλώσει τους νέους από την πολιτική διαχείριση αυτής της άκρως τραυματικής μνήμης. Μακάρι να είμαστε κάποτε έτοιμοι να εκφορτώσουμε την ιστορική εμπειρία –που εμπεριέχει τη θυσία και των δύο πλευρών– στα παιδιά μας και να τα προειδοποιήσουμε για τους κινδύνους παρόμοιων απειλών που μπορούν να σκιάσουν το μέλλον τους. Αλλά μετά έρχεται ο Χέγκελ και στο γαμάει λέγοντας ότι το μόνο πράγμα που μας διδάσκει η Ιστορία είναι ότι δεν μας διδάσκει τίποτα.

ΜΑΪΡΑ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΥ

Τα παιδιά της μεγάλης σιωπής

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ

